Carl von Linné: Deliciae Naturae (utdrag)

Talare
Carl von Linné
Vetenskapsman

Datum
14 december 1772

Plats
Upsala domkyrka

Omständigheter
”Tal, hållit uti Upsala Dom-kyrka år 1772 den 14 decemb. Vid Rectoratets nedläggande efter de studerandes åstundan, på svenska öfversatt och utgifvit”, i utdrag efter Arvid Hj. Ugglas utgåva, 1954.

Mine Herrar.

Människan skiljes ifrån de andre Djuren förnämligast med Förnuftet, uti hvilket hon så mångfalt vida öfvergår dem, at man måste tilstå, det Naturen här gjort det högsta luftsprång.

Människan kan ingen stund vara, utan at något öfverväga, hvartil de utvärtes sinnen ständigt lämna henne nya ämnen.

Hon ser sig ställd på en Jord-glob, som öfveralt är betäckt med en Tapet af de dråpeligaste Undervärk hopvirkad, dem ingen konst hunnit efterapa eller hopsätta, utan endast et Allvist Väsende. […]

När vi detta betrakte, upfylle vi vårt naturliga ändamål af Skapelsen; då äro vi at anse ibland alt hvad skapat är, som hufvud för kroppen.

Af denna betraktelsen vinna vi det största nöjet och fägnaden för våra sinnen.

Här förundra vi stadigt de skapade tingens obeskrifliga hopsättning.

Här visar Ögat för oss alla uptänkeliga färgor och målningar.

Här låter Örat oss höra alla möjeliga ljud och harmonier.

Här gifver oss Tungan all smak, och Näsan allehanda lukt. Ja, ingen ting kan med sinnet uptänkas, som här icke är beredt.

Uti denna betraktelsen finna vi alla våra förnödenheter. Utom detta hafve vi ej en enda punkt til vårt underhåld.

Tillåten altså M. H. at jag en liten stund talar med Eder om detta ämne, hvilket utgjör den Vetenskapen mig mäst fägnat; den Vetenskapen som man kallar Naturkunnogheten, (Scientia Naturæ). Edert tålamod skall jag betala med största korthet. [...]

Tillåten derföre M.H. äfven mig tala några ord til min kära Naturkunnighets Heder, den de mäste med förakt kalla en blott curiositet.

Jag beklagar, at jag ej äger någon vältalighets smink til hennes prydnad, utan måste framställa henne så naken, som hon är tilkommen.

Hon är den, som frambär alla den Alsmäktigas Mästerstycken; som låter oss se vår oändelige Skapare på ryggen; som fägnar och förnöjer oss utan ledsnad; som gifver oss alt det fås kan, til människans förnödenhet; som lärer oss öpna ögonen med attention och rön.

Naturkunnigheten är den Vetenskap, som lärer oss Guds dråpeliga Värk. [...]

Myckenheten af Naturens rikedomar är så stor, at intet minne är tilräckeligt; hvadan ock händt, at fordna tiden baxnades för denna Vetenskapen.

C. Bauhinus, den största Botanist på sin tid, behöfde, för 150 år sedan, hela Fyratio åren, at allenast känna de mäste Europæiske växter. Hela kunskapen var endast et minnes-värk på Naturaliernas namn. Ty fordrades, at denna kunskapen skulle bringas til form af Vetenskap, men härtil fordrades ock et oändeligt arbete för dess Auctor. Jag har härpå användt hela min lilla lefnad; Saken kommer därpå an, at hvar Sten, Växt, Djur skall sjelf säga en okunnig sit egit namn, så at det skall förstås af alla, som lärdt språket; at sjelfva namnet skall säga, hvilka Auctorer det bäst beskrifvit, samt dess Fädernesland, natur &c. utan at man behöfver därmed lasta minnet; då man sedan kan läsa naturens Bok, så lätt som någon annan Tractat.

Hvilken som vill komma in uti Naturens Riken, måste först passera Naturens Tempel, at där låta skjära sina ögon. I Förstugan blifver han först något uppehållen, at lära sig språket, som dock ingalunda är svårare, än något annat

Europæiskt Språk; lika oumgängeligt är här, at först lära känna Bokstäfverne, som dock icke äro så många, som våre. Sedan lärer man sig Stafvelserna; och ändteligen högst 100. Glosor. När man härvid blir litet vand, går det så fort at läsa Naturen, som någon annan Bok; ja äfven för sjelfva Fruentimren, som för Lady Monsson i London, Anna Blackburne i Oxford, Fröken Colden i Nya York.

Sedan man slipper Förstugan har man fritt tilträde til Naturens Tempel, som äro 3:ne stora Palatser, det ena innom det andra.

I. Plutonis Tempel är det djupaste, där Vulcanus præsiderar. Väggarne äro svarte, incrusterade med Druser och Petrificater, samt här och där lysande af guld och silfver. [...]

II. Floræ Tempel där Flora sjelf krönt med krantsar præsiderar. Väggarne äro gröne, målade med de härligaste blommor af alla färgor, med skönaste Bildthuggerie af allehanda frukter; detta är det största och har många Kamrar på sidorne, hvilkas dörrar jag til största delen först uplirkat åt Eder [...]

III. Pans Tempel är det innersta och högsta, där Naturen sjelf præsiderar. Väggarne äro blodröda, öfverhängde med otaliga Epitaphier; här äro Sex Kamrar, på hvardera af 3 sidorne tvänne, för så många folkslags Rustkamrar. För hvardera dörren stå några deputerade af hvart Regemente.

[...]

Men detta kalla Starbraket; denna kalla Domkyrkan; mine kalla år och Eder patience, M. H. som begynner kallna, befalla mig sluta. [...]

Förrän jag aldeles slutar, kan jag intet underlåta, at taga afsked med et par ord af Eder, Mine käre Läs-Camerater och hedervärde Herrar Studerande vid denna Upsala Academie.

Då jag tilträdde denna Heders-post, talte jag med Eder alla genom Edre hedervärde Curatorer, och de genom Edre Seniorer. Det jag då af Eder M. H. anhölt, låfvaden J mig; hafven ock det redeligen hållit; hvarföre jag skal vara Eder förbunden all min tid.

J, M. H. hafven gjort detta mitt Rectorat så seculairt och lysande, at denne Academie aldrig sedt eller hört omtalas dess like.

Ingen af Eder, ja icke en enda, har varit hos mig för det minsta fel, under hela Rectoratet.

Intet skri, ja ej en knäpp har hörts på gatorne om nättren.

Intet buller eller oro har någonstäds varit.

Ingen har märkts förklädd.

Inga trätor, ingen oförrätt har varit ibland Eder.

Om någon kan visa mig, i något Rike, vid någon Europeisk Academie, där Studerande lefvat mera oskyldige, eller mera ärbare och mera sedige, han skal vara mig en stor Apollo.

J hafven härmed aflagt et prof, som Academien aldrig sedt från den första dag hon inrättades.

J hafven gjort detta mitt Rectorat til det hederligaste och för mig det lättaste.

Hvarföre ock jag med alt skjäl altid och allestädes bör ära och prisa Eder.

Jag önskar Eder all sällhet. Continueren denna Dygdenes Väg, så långt han räcker, jag försäkrar Eder, at han snarast skal leda Eder til hedersstånd, til belöning, til rikedomar, til all sällhet.

Må väl, jag recommenderar mig.

Taggar
1770-tal, 1772, Man

URI
https://www.svenskatal.se/tale/carl-von-linne-deliciae-naturae-utdrag